

AZ ÖREG ARCKÉPE AZ EMLÉKEZET TÜKÖRSZILÁNKJAIN

1962 augusztusa volt, a nyár még javában ontotta melegét, az én hangulatom azonban ősziessé fordult. Nehezen viseltem, hogy egy év után újra elutasítottak az egyetemi felvételi vizsgán, s annak sem tudtam igazán örülni, hogy ölembe hullott még egy megméretési lehetőség a szeptemberben induló nyíregyházi tanárképzőn. A felvételi a Móricz Zsigmond Általános Iskolában zajlott, s amikor az emeleti folyosó ablakából lenézve nádfödeles házakat láttam az Erdősor utcán, úgy gondoltam, nem jövök én ide a világ végére, ebbe a falusias környezetbe akkor sem, ha felvesznek.

Ilyen minden mindegy alapon léptem a bizottság elé. Már a várakozás során különös hangulat uralkodott a csoportban, ahová besoroltak. A felvételire váró nyíregyházi diákok izgatott megjegyzéseiből annyit leszűrtem, úgy vélik, itt erősebben kell megkötni a gatyamadzagot, mert bent a Margócsy felvételiztet. A nevet úgy ejtették, mint hittanórán a szentekét: félelemmel vegyes áhítattal.

— Ki az isten az a Margócsy, akitől így el vagytok alélva? — nemcsak gondoltam, hanem hangosan ki is mondtam a kérdést. Egy nyíregyházi hajadon, rövid szünet után, amint levegőt kapott, sötét színekkel kezdte ecsetelni felvételi esélyeimet, mondván:

— Te még azt sem tudod, hogy az ő tankönyvéből tanultál elsőben?

Mit nekem Hekuba, különben sem akarok Nyíregyházára kerülni, így foglaltam el a helyem a vallatószekben, várván az első akadémikus kérdést, ahogy az korábbi felvételi vizsgáimon történt. De nem az jött. Beszélgetés jött. Én pedig pillanatok alatt le voltam szerelve. Szóba került, hogy igen, épp most, a délelőtt, itt a Kossuth téri könyvesboltban (ahol a mai is van, csak a hangulatos galériája hiányzik) vettem egy Apollinaire-kötetet és *A mai francia irodalom kistükrét*.

— Hol vannak?

— Kint a táskámban.

Bennem nagyot fordult a világ. Ettől az embertől vannak ezek odakint úgy be-
tojva? A behoznám-e a könyveket kérdésre már pattantam is, és mentem értük. A sápiózó kislány meg volt győződve, jól ítélte meg a helyzetemet, mert lám, rövid úton kirúgtak. Én pedig vigyorogva vonultam vissza a szerzeményeimmel. (Megengedhettem magamnak, hogy könyvet vegyek, elvégre az uralkodó osztály tagja voltam, azaz munkás. Egyébként a verskötet — kötve — 13 Ft volt, Bajomi Lázár Endre könyve 19,50. A mai napig megvannak.)

Elérkeztünk aztán természetesen a felvételi anyaghoz is. Balassit kérdezte.

— Tudtam, hogy ezt tetszik kérdezni.

— Honnan? — kérdezte nem kis meglepetéssel.

— Pesten is, Szegeden is Balassit kérdezték. Úgy látszik a nevem miatt mindenkinék „az jó hamar lovak” jutnak az eszébe.

Jóízű nevetés volt a válasz, én pedig megnyugodva kivágtam a rezet. Aztán a kedvenc íróm felől érdeklődött, s amikor megmondtam a nevét, azt kérdezte, mit olvastam Hemingwaytól. Szemrebbenés nélkül mondtam, hogy mindent, ami megjelent magyar nyelven. A kijelentésnek azért 50 %-nál nagyobb volt az igazságtartalma, de hitelesítettem a füllentést egy Sükösd-tanulmányból vett idézettel, ami arról szólt, hogy a regényíró hősei együtt öregszenek a szerzővel, de a szerelemideál változatlanul fiatal marad. A csatát ezzel megnyertem.

Hát valahogy így lettem nyíregyházi főiskolás. Az Öreg (mert bár 43 éves volt akkor, ha jól számolok, de mi magunk között kezdettől fogva csak így neveztük) jó szemmel fedezte fel bennem az irodalomhoz fűződő vonzalmat, de hogy ez a mai napig változatlanul elevenen él bennem, azt döntően neki köszönhetem. Különös érzéke volt ahhoz, hogyan lehet mederbe terelni szertelenségeinket, fölös energiáinkat jó ügyek szolgálatába állítani.

* * *

Hetek alatt megváltozott a véleményem Nyíregyházáról. Több mint harminc év távlatából úgy emlékszem vissza a főiskolán töltött két esztendőre, hogy életem talán legfelhőtlenebb szakasza volt. Megbarátkoztam a nádfődeles környezettel is, és ma már az a legkedvesebb része számomra a városnak, ahol még megőrződött a századforduló krúdys világa. (A Nyírfa utcán még néhány éve is állt egy mestergere-
rendás, nádfődeles házikó.)

Úgy emlékszem, hogy mi, az első gólyák szeretjük a főiskolát, ami akkor még a Vasvári Pál utcában volt (ma az ÉVISZ van a helyén), és szeretjük a kollégiumot is a Sóstói út elején (ma a GYIVI-nek ad otthont). Van már mögöttem elég időtávlat és tapasztalat, így nyugodtan kimondhatom, hogy a főiskola olyan gyorsan helyet talált magának a városban, és a város is magáénak vallotta a főiskolát, abban döntő szerepet az játszott, hogy összeverbuválódott a tanári karban több kiváló ember. Lokálpatriotizmus és szakmai tudás, emberség és politikusi készség, elhivatottság — ezeket éreztük mi, friss hallgatók, akik az ország minden szögletéből érkezve érzékenyen figyeltük azt az emberi környezetet, amelybe belecsöppentünk.

Lógtunk persze, mi is lógtunk az órákról, ahogy a mai hallgatók, csak két tanáréról nem. Almásy Gyuri bácsi óráiról nem lehetett, mert azzal kezdte, hogy körülnézett, és azonnal kiszúrta, ki hiányzik, pedig a pszichológia előadásokon együtt ültünk mind a közel 150-en a tornaterem-előadóban. Azt meg tudta bocsátani, ha valaki nem Újpest-drukker volt, de a hiányzást nem. És arra se nagyon volt példa, hogy valaki Margócsy tanár úr órájáról hiányozzék. Pedig itt nem volt katalógus, nem marasztaltattak el még a Végh Antal-hívők sem, egyszerűen nem volt érdemes hiányozni.

Élményszámba mentek az előadásai. Lefegyverző volt a tárgyi tudása, lenyűgöző az előadásmódja. A humorát különösen méltányoltuk. Egy-egy poénját, szípor-káját azonnal továbbadtuk a biológusoknak és a matematikusoknak. Nem vicceket mesélt, mindig a konkrét anyagból bontott ki valami derűset, vagy fordította iróniába a tényeket. Viccet talán csak akkor hallottunk tőle, amikor egy pécsi kirándulás vagy talán a főiskolai napok során kiadta a csoportnak a jelszót:

— Találkozunk ötkor a Hunyadi lovának bal hátsó lábánál! —, majd a gyülekező után közösen indultunk moziba, ahol mellesleg ő derült a legnagyobbakat.

Nem erőltette ránk a véleményét, inkább kedvet csinált egy-egy íróhoz, költőhöz. (Habár a kötelező olvasmányok ügyében nem volt ilyen kíméletes. Egyszer Madách *Civilizátora* miatt keményen „megszórta” a társaságot. Mihez tartás végett!) Emlékszem, ahogy a *Márciust* olvasta fel Áprilytól. Amikor ennek a sornak a végére ért: *Hökken a hó a hideg havason*, csettintett egyet a nyelvével. Felolvasta még a *Tavasza házsongárdi temetőbent* is, és nem vicsor, óra után versenyt futottunk a megyei könyvtárig (ami akkoriban a Jerevánnal szemközt a parkban volt), mert tudtuk, nem juthat mindnyájunknak Áprily-kötet.

Nem emlékszem, hogy valaha is ingerültnek láttam volna. A legenda azonban úgy tartotta, hogy egyszer egy szakdolgozatot mégiscsak a földhöz vágott. Volt egy évfolyamtársunk, akit csak így nevezünk: a vietnami. Egykoron szaladjideszaladjoda (a kifejezés az Öregtől való) volt a tankönyvkiadóban, s amikor a vietnami egyetemre toboroztak magyar hallgatókat, ő jelentkezett. Mint mondta, azért, mert éppen nem volt télkabátja, s arra ott nem volt szükség. Aztán közben került, mert ott a Távolszéli Keleten kialakultak a háborús viszonyok. A vietnami pedig született vala Mezőszilason, illetéknépp ismerte azt a világot, amelyet Németh László a regényeiben megjelenített. Kézfekvő volt, írjon szakdolgozatot Németh nőalakjairól. Ám amikor Joci bácsi néhány kritikái észrevételét tett a fogalmazványra, a vietnami állítólag ilyesmit mondott:

— Hát akkor a tanár úr ismeri jobban a mezőszilasiakat vagy én?

A legenda szerint ekkor találkozott a kézirat az anyafölddel.

* * *

Tollforgató ember is az ő ösztönzésére lett belőlem. Megemlítette előttünk, hogy van itt egy könyv, amiről mostanában — '63 elején járhattunk — sok szó esik, érdemes lenne elolvasni. A *Rozsdatemető* volt a szóban forgó regény, s mivel a zsebemben is elfért, nem is került többé négy korsó sör áránál (ez akkoriban afféle viszonyítási érték volt számunkra), megvettem és elolvastam. Mikor ez kiderült, megkérdezte tőlem:

— Nem volna kedved írni valamit róla a *Kelet-Magyarországban*?

Kedv? Kedvem az volt, de hogy éppen én? Soha nem olvastam addig úgy egy cikket, hogy akár én is megpróbálkozhatnék hasonló megírásával. De ha az Öreg mondja, megírom, isten bizony.

A mű megszületett. Vittem hozzá, olvasná el. Azt nem, volt a válasz. Tegyem borítékba, írjam rá Sipkay Barna nevét (a kitűnő író volt akkoriban a kulturális rovat vezetője), és adjam le a szerkesztőség portáján. Az az igazság, nem nagyon ismertem én akkoriban Sipkayt. Meg is kérdeztem:

— I-vel vagy ipszilonnal?

— Ü-vel — volt a válasz.

A cikk megjelent, s nem azért, mert olyan jó volt (gyarló volt, ahogy most előkotortam és újraolvastam, utólag pironkodom miatta), hanem mert az ajánló tekintélye állt mögötte. Én pedig — a főiskolás társak között megdicsőült szerző — vártam a hatást, és persze az Öreg véleményét. Ami aztán meg is érkezett hozzám egy „kutyanyelv” formájában. Valami kétkötetes könyvet foghatott át a papírszalag, az volt középen szétszakítva, és rajta a rövidebb tengely mentén, sűrű egymásutánban az egy-két szóból álló sorok. A papírcsík egyik oldalán megkaptam a dicséretet, a másikon ott állt a N. B. „Nem értek egyet veled...”, és az action gratuite (így, aláhúzva) ügyében szólt az ellenvetés. Pisloghattam sűrűn, mert fogalmam sem volt, mit jelent a francia kifejezés. Az viszont, hogy komolyan vettek, s olyan véleményt kaptam, mint az igazi kritikusok, kedvet csinált a további újságíráshoz.

* * *

Talán jobb lenne, ha hallgatnék róla, de a mai napig tartó lelkiismeret-furdalás azt diktálja, írjak erről is. Volt a kapcsolatunknak évekkel később egy „sötét” fejezete. 1971 tavaszán megjelent nálunk Fehérgyarmaton. Hogy megvolt-e akkor már a Habakuk névre „keresztelt” Wartburgja, és azzal jött, vagy közös barátunk, a költő Bory Zsolt fuvarozta ki, már nem emlékszem, csak arra, hogy feltette a nagy kérdést:

— Akarsz te tanársegéd lenni az irodalom tanszéken? Akartam. Nem is gondolkodtam a válaszon. A világ legtermészetesebb dolgának tartottam, ha hív, akkor megyek.

Meg is kezdtem áldásosnak aligha nevezhető tanársegédi tevékenységemet — ami teljes három munkanapig tartott. Akkor visszaszöktem Fehérgyarmatra, és megírtam neki, mégsem akarok tanársegéd lenni. Miért? A kérdést azóta sokan feltették nekem, de egyszer sem sikerült rá meggyőzően válaszolnom. Még magamnak sem. Pedig az igazsághoz tartozik, hogy a tanszéken a legnagyobb szereptel fogadtak.

Volt folytatás is: az Öreg üzent, keressem meg. Ettől féltem a legjobban. Tudtam, nem merek a szemébe nézni, mert akárhogy csűröm-csavarom a dolgot, cserbenhagytam. Pedig nem ezt érdemelte tőlem. De hívott, mennem kellett. Ismertem a szokásait, tudtam, reggel hatkor már bent ül a tanszéki irodájában. Ezt az időpontot választottam, mert így legalább mással nem kellett találkoznom. Mit mondjak, fogorvóshoz szívesebben mentem volna akkor, mint erre a beszélgetésre. Pedig nem bántott. Csak éreztem, mélységesen csalódott.

Néhány nap múlva borítékot hozott tőle a posta: a tanszéki munkaterv volt benne és a névtábla a főiskolai szobám ajtajáról.

* * *

1992. szeptember 6-án emlékeztünk meg Tiszacsécsén Móricz Zsigmond halálának 50. évfordulójáról. Az ünnepi szónok Margócsy tanár úr volt. Jómagam a szervező Kölcsey Társaság titkáráként úgy konferáltam fel, hogy a megemlékező beszédet olyan ember mondja, akinél kevesen tettek többet az író műveinek népszerűsítéséért. Az Öreg a Móricz-ház tövében várt jelenésére, majd elindult a Varga Imre-szoborral szemben elhelyezett mikrofon felé, s amikor félúton találkoztunk, ezt súgta a fülembe:

— Ezért még seggbe rúglak!

Nem szereti, ha szembedicsérik.

Vajon mit kapok tőle ezért az írásért?